

Šiaurės vakarų Lietuvoje aptinkama daug įvairių akmenų krūsnų, užmetimų, aptvarų. Labiausiai žinomi yra Kretingos rajono Padvarių, Kašučių, Skuodo rajono Tauzų vietovėse. Juos aprašė bei tyrinėjo kraštotyrininkas I. Jablonskis, manydamas akmenų krūsnis atsiradus lydininės žemdirbystės laikotarpyje, o "dirvoninės žemdirbystės" metu akmenys jau būvę kraunami į žias arba akmenų tvoras⁽¹⁾. Straipsnio tikslas — atkreipti dėmesį juo kitų akmenų aptvarų besiskiriančią Auksūdžio "Kūlių pilalės" vietovę.

Kretingos rajono Darbėnų apylinkės Auksūdžio kaime gausu priešistorinių paminklų. Paskutinių metų žvalgymo duomenys yra paskelbti archeologo B. Dakonio⁽²⁾. Vakariniėje kaimo dalyje — plokštinis kapinynas, iš kurio žinomi radiniai datuojami II-VII a. "Pilalė" vadinama kalva — piliakalnis, kuriame IX-XII a. jau buvo laidojami sudeginti mirusieji (vėlyvesnio laikotarpio kapinynas rytinėje kaimo dalyje, kur pradėjus iš kalvos vežti žvyrą, buvo aptikta palaidojimų). Pietinėje piliakalnio papėdėje pastebėtas senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Penkios čia rastos trinamųjų girnų apatinės dalys saugomos K. Grabio sodyboje Auksūdžio kaime. Jų buvo išvežta ir į Kretingos kraštotyros muziejų.

Susidomėjimą kelia į šiaurę — šiaurės rytus nuo pamintų archeologijos paminklų esantis Maloniškių "Velnio" akmuo, matyt, neatsitiktinai atsidūręs Ramoniškių vardu žinomame ažuolyne. Su Nausėdų, Ežkepių kaimais besiribojančiuose miškuose, "Dainiškių" vardu vadinamose pelkėse, jų aplinkoje daug akmenų krūsnų. Plačiai pagarsėjęs "Kūlių pilalės" vietovė bei

Auksūdžio alkvieta, vad. Kūlių pilalė (II) pietinis (akmuo lygia viršutine plokštuma pasviręs į apsiginį duobę).

"Auk-" ir "sūd-", kur pirmoji kilusi iš žodžių "auka", "aukoti", o dėmuo "sūd-" sietinas su lietuvių kalbos žodžiu "sūduva"; žymėjusiu aki, garmalą, klampynę raiste⁽³⁾. Tad žvilgnis vėl krypstą į "Dainiškių" pelkes "Kūlių pilalės" miške.

Auksūdyje, Nausėduose ar Ežkepiuose paklausti žmonės apie velnių bu-

Unikalus paminklas Auksūdyje?

VYKINTAS VAITKEVIČIUS

akmuo, lygia viršutine plokštuma prie akmenėliais išgrįstos duobės — išlikusi senojo tikėjimo šventvietė.

Lietuvoje Auksūdžio kaimai žinomi du — Mažeikių rajone (palkėtose Laidžuvo apylinkėse) ir aprašomasis Auksūdis Kretingos rajone. Nors pasakojamąji tradicija pastarojo kaimo pavadinimą kildina iš aukų, kurios esą buvo nešamos į Pilalės kalną⁽⁴⁾, didesnio dėmesio sulaukia kalbiniai tyrinėjimai. Kalbininkė M. Razmukaitė vietovardyje "Auksūdis" nurodo šaknis

veinė ar bauginančią vietą, nedvejodami atsakys, jog tai "Kūlių pilalės" vietovė, dar ir Velnio malūno vardu žinoma. Kone kiekvienas grybavęs, uogavęs yra čia klaidžiojęs, regėjęs nematytas vizijas, kiti po to ir sirgdavę, vienas Nausėdų žmogus net miręs.

Beje, jau 1892 m. (iš šito laiko turimos pirmos žinios apie "Kūlių pilalę") pažymėta, jog vietos žmonės bijosi ir dienos metu, vengia, nes mano čia valdonantis, klaidinantis⁽⁵⁾. Vaikai bijojo ten lydėti archeologų ekspediciją ir 1948 metais⁽⁶⁾. Tos kone pasąmoninės baimės atšvaitus teko stebėti dar ir 1993 m., aplinkiniuose kaimuose ieškant žmogaus, galinčio į "Kūlių pilalę" lydėti.

"Senū laikū yr, nuniuokūta jau, so gyvūtes. Kas tēn bovā? Sunko pasakytē — senē laikā. Nesaamuonēs pasakuo. No, teep — paklystē pasētaika, opsiok galva kažikaap ēr vėks atruoda ketēp. No, ēr pasētaika. Daug mērē. Čē tuokē Gelžterenēs doktorēlē. Kāa išējē i grybus, paklyda, nusevargā dōdēles tēn ēr so-sērgā smugēnū oždegēmo. (...) Daug kas pasiklyst — nebžēna kor beēt — kor Darbiēna, kor kas"⁽⁷⁾. "Miūkelis tuoks (Pilalē) yr. Tēn, saka, liuob klaidintē. Vuo kas? Mums teep yr bovē pasētaikē. (...) Tas bovā sekmdāienis, (...) per sōma (bova panašē aplē tou laikā). Aš vėtgo, kad myk karvēs. Bovā prirētas pyš pat tou mēška. Ēr aš izbiegau. Pa pariad tē kētuos poses dvē karvēs tuokēs parbiog. Ē tuos karvēs — anuos soblēga i tū mēška. Aš mēstējo, biegsio tas karvēs i tū mēška pagintē tuoliau. Jau tēkraa teep bovā, no ēr... Vuo monā vyrs išvažiavēs ons bovā i torgo. Žuodū, i Kretingā. No, ēr aš tas karvēs gintē i ton Pilalē. (...) Anuos palaidas parējē. Aš klausaus — kad švėlp, kad švėlp tuo mēška pusē, čē. Aš mēstējo, ku tas monā vyrs atbiogā vėlziatē, kamē aš esā. Vėl't, aš hiego greitā, tas karvēs palēkau tēn. Aš biego greitā, aš mēstējo, kor tēn švėlp — parvažiavā, neradēs monēs, švėlp. Išēino — niekā, ni gyvuos dvāsēs. Ni tas vyrs monā parvažiavēs, ni niekā — tošē nomāa. Ēr tēkraa tas bovā. Yr tik švėlpems. Teep, kaap vankāa liuob per pēritus švėlps — tuoks švėlpems. Mes tāa kaap nosēgonduom — va, Jezosmarjē, mēstējo, kuokēi hiesāa. Ēr nē mon vėinaa. Kāil teep saka daug. (...) Kāa liuob i grybus eisi, jēs i tū vėitā (Kūlių Pilalē) atējēs, tāa nebīseisi i savā posē. Ē atēis pri mūsā, klaus, kas čē yr. (...)"⁽⁸⁾.

"Kūlių pilė". Pilis tēn yr bovāsi. Žoviedū laikāas. Anou vadēna Pilalēs. Teep tēn niekā iduomāus nēr. Saka, pilis bovāsi. Aš nematiau, bet tik žmuonēs saka. Yr tuoks rinkis aptverts akminū. Žēnaa, jau akmenys. Ar anēi i vėdū sovėrtē yr, ar i šuonūs iškleistē, kas tēn bežēna. Ar klaidēna tēn? Muni ēr pati klaidēna, nē tik kad liuob sakytē. Tēn tējēs, tāa neišeisi kiaurāa, nuors mon kėkvēns medelis žēnuoms, kėkvēns akmenėlis, akmuo žēnuoms yr. Tik pažiūro — kėtame galē besous — to jebitvairgis! Jee atgal gryši, i tou patē vėitā pargryši (...)"⁽⁹⁾.

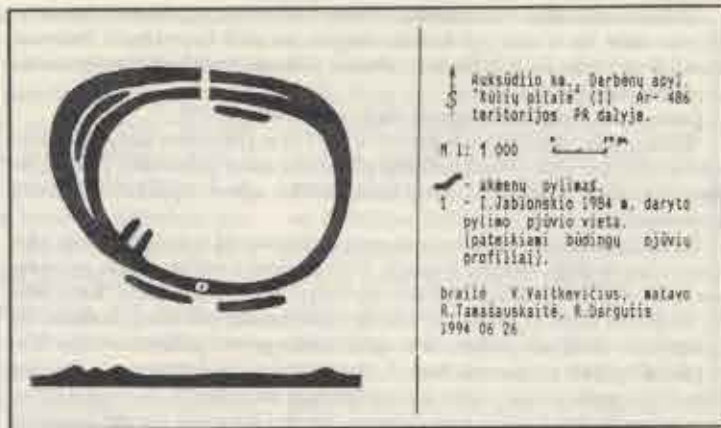
“Kūlių pilalės” miško pietinėje dalyje, per 620 m į pietryčius nuo kelio Nausėdai-Auksūdis, per 280 m į šiaurės rytus nuo aukštos įtampos linijos kampinio elektros stulpo ties K. Raišiu priklausišios sodybos pastatais, “Dainiškių” pelkių pakraštyje yra nedidelė pakiluma, vadinama “Kūlių pilalė”.

Archeologams ji neblogai žinoma⁽¹⁰⁾, tačiau keista, jog skiriasi jų pateikiami duomenys. Taip 1892 m. žiniomis “Kūlių pilalės” akmenų pylimo skersmuo nurodomas 45 žingsniai⁽¹¹⁾, 1935 m. žiniomis Valatyhinės Archeologinės komisijos archyve tas skersmuo — 24 m⁽¹²⁾, kraštotyrininkas I. Jablonskis tą plotą, juosiamą akmenų pylimo, nurodė esant 66x50 m dydžio⁽¹³⁾. Lygiai taip įvairavo akmenų pylimo aprašymas — matyt, vėliau buvo interpretuojamas dar 1892 m. žinios (jos vietovėje nebuvo, iš tiesų keistokos): “городище представляет собою часть ровной без камня площади, окруженную градою, шириною около 4 саж. По средине этой гряды ясно выделяется камыный же валъ, вышиною около 1/2 аршина и толщина около 1 саж.”⁽¹⁴⁾ Pasakoja, kad “Kūlių pilalė” buvusi apvesta dviem aukštais akmeniniais pylimais⁽¹⁵⁾.

Svarstant apie “Kūlių pilalės” paskirtį praicityje, 1994 m. birželio mėn. pirmiausia pabandyta nubraižyti vietos planą. Paaškejo, jog nepalankios tam sąlygos ir yra besiskiriančių žinių priežastis. Vietovė apaugus tankiu mišku, akmenis dengia storas sąnašinis lapų sluoksnis.

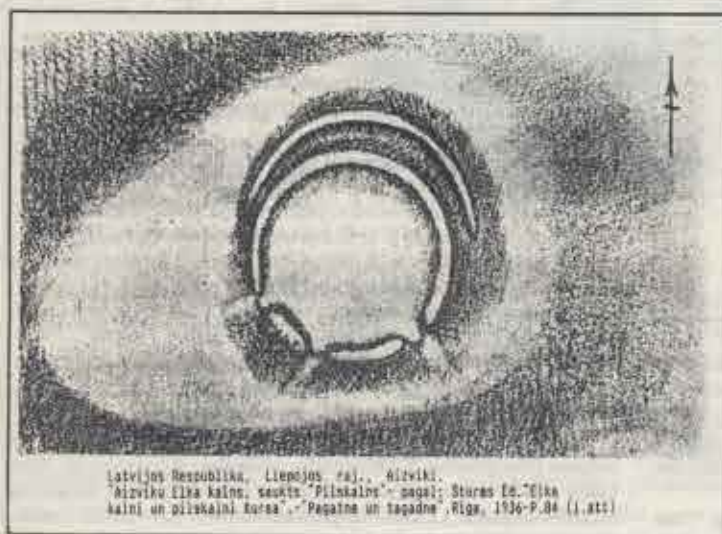
Nustatyta jog “Kūlių pilalė” juosia vienas pagrindinis akmenų pylimas, šiaurės ir šiaurės vakarų puseje persiskiriantis į dvi- tris dalis, kurios toliau vėl susilieja. Buvo pastebėti ir atskiri trumpi pylimėliai pagrindinio aplinkoje. Prie pagrindo iki 3,8 m pločio (vidutiniškai tik 1,8-2,2 m) akmenų pylimas juosia ne apskritą, bet maždaug 35x45 m dydžio (viduje) plotą. Iš akmenų sukrautų pylimų aukštis šiandien vietomis siekia 0,3-0,4 m, šiaurės vakaruose išsiskiriantys tarp pylimų grioviai — iki 2,0 m pločio (viršuje), bet jau vos 15-25 cm gylio.

Pietvakarinėje pylimo dalyje pastebėtos dvi “ataugos”, nuo pagrindinio pylimo einančios į “Kūlių pilalės” vidų (galimas dalykas, tokių “ataugų” yra daugiau, tačiau nevalia jas supainioti su pylimų ardant atsiradusiais akmenų išmėtomais). Pylimas krautas iš nedidelių, daugiausiai 10x15 cm, 15x20 cm dydžio akmenų, kurių didelė dalis skeltomis plokštumomis, trūkę, kaip kad kaitinami skyļa akmenys. Šiaurinėje pylimo dalyje nuo kitur pastebėtų pylimo prauardymų skiriasi vieta, kur pylimai nutrūksta ir matomi nelyg 2,7 m pločio “vartai”. Be to, 1941 m. vietoje buvo pastebėta ir akmenų grindinė-

centriniai 1,5-2 m aukščio pylimai, 4-6 m pločio grioviai, kitos šių piliakalnių aukštelės jau gerokai didesnės, 130-180 m skersmens⁽²¹⁾. Archeologiniai tyrinėjimai parodė, jog kultūrinis sluoksnis čia nėra susidaręs arba neintensyviaus, kadangi žmonių nebuvo gyvenama. Tyrinėtoja I.P. Rusanova, sekdama akademiku B. A. Rybakovu “болотные городище” įveda į senųjų Rusijos žemių šventviečių tarpą, tiesa, neabejodama, jog tai slavų šventvietės. Kartu ji mato vien simbolinę tokius piliakalnius juosiančių pylimų prasmę⁽²²⁾. Tyrinėjamų duomenys čia kaskart nurodo į apėigas su ugnimi minimuose piliakalniuose, gausūs ugnies kūrenimo pėdsakai matomi aikštelių pakraščiuose, prie pylimų ir supančių griovių dugnuose⁽²³⁾.

Lietuvoje taip pat nekart matoma aukštesnių ar menkesnių pylimų žiedu juosiamų piliakalnių. Palyginimui, visa virtinė tokių I tūkst. viduriui — paibaigai skiriamų piliakalnių matoma pietryčiuose Lietuvoje. Vakaruose Lietuvoje tokio tipo piliakalniams artimas Negarbos piliakalnis Rūdaičių apylinkėje, Kretingos rajone, praicityje, atrodytų, panašus buvo Palangos Birutės kalnas, kai kurie kiti. Ilgą laiką ir Latvijos Kuršės apinkami “Elka kalni”, kurių aikštelės žiedu juosiamos vieno ar kelių pylimų buvo laikomi viena iš piliakalnių grupių. Tik archeologo E. Šturms tie “Elka kalni” buvo išskirti iš piliakalnių tarpo, nurodant tiek pastarųjų, kuršių žemėse, būdingus broožus, tiek ir “Elka kalni” — jau kaip senojo tikėjimo šventkalnių⁽²⁴⁾. Beje, ir 1993 m., latvių archeologas J. Urtans, rašydamas apie Alzvikų vietovės, Latvijoje

liū...
1984 m. I. Jablonskis bandomajame akmenų pylimo pjūvyje kaip ir vidinėje pylimo dalyje, aptiko daug degėsių ir polenių. Jis “Kūlių pilalę” po to susiejo su ankstyvosiomis įtvirtintomis gyvenvietėmis⁽¹⁷⁾, kaip kad archeologas B. Dakanis manė čia esant “aptvėrtos sodybos liekanų”⁽¹⁸⁾.

Pirma krenta į akis “Kūlių pilalės” panašumas į Pripetės, Smolensko žemėse aptinkamus daugelį “болотные городище”. Jų atsiradimu ir gyvavimu nurodomas I tūkst. pr. m. e. vidury, pabaiga. Gi paplitimas faktiškai sutampa su Milogrado kultūros plotu, siejasi su vėlesnia Zarubincų kultūra⁽¹⁹⁾ (dėl šių kultūrų etninės priklausomybės baltams ar slavams tebesiginčijama⁽²⁰⁾). Matomi du tų piliakalnių pelkėse tipai — vienu (jų daugiausiai) aikštelės maždaug 25-30 m skersmens (pylimų viduje), jas juosia 2-3 kon-

“Pilskalns”, juosiamą apskritų pylimų, taip pat iškelia šių vietovių paskirties praicityje problema⁽²⁵⁾. Įdomiausia, jog E. Šturms savo straipsnyje, kuršiškosiose Latvijos žemėse aprašo analogiškas Auksūdžio “Kūlių pilalė” vietoves. Pavyzdžiui, vienoje jų, Gramzdai pagasta Saulitenu majas, vadinamose Pilies pelkėse 3 koncentriniai, iš akmenų krauti pylimai juosia nedidelę aukštumėlę. Vidinio pylimo skersmuo 30 m, viduriniojo apie 50 m, išorinio — apie 100 m. Pylimų plotis 1 m, vakarinėje dalyje išorinio pylimo aukštis apie 60 cm, vidinis pylimas apie 1 m aukščio. Minimas pylimas neuždaras, bet galai prasilenkia. Tokiu būdu sudarydami įvijo įspūdį⁽²⁶⁾.

Išėitų Auksūdžio “Kūlių pilalė” nėra vienintelė tokia šiuose kraštuose. Ed. Šturms priėjo išvados, jog “Elka kalni”, vietovės juosiamos žemių ar akmenų pylimų — tai žmonių susibūrimo vietos (“tautas sapulėtu vietas”), kartu tarnavusios šventvietėmis⁽²⁷⁾. Panašiai, beje, imami apibūdinti ir aukščiau minėti Rusijos žemėse⁽²⁸⁾.

Pasakojamojoje tradicijoje “Kūlių pilalė” gali būti laikoma svarbiausiu švedų štabu Vakarų Lietuvoje⁽²⁹⁾, švedų pilimi⁽³⁰⁾ arba priešingai — sakoma, kaimo žmonės ten bėgdavę nuo švedų slėptis (plg. “Kaa liuob ožpols švedna, taa žmuonis ir sobiegs tēn, i Pilalē”⁽³¹⁾). Kiti mini tuos gyventojus bėgdavus į Pilalę iš kaimo vedusiu grįstu keliu “kūlgrinda”⁽³²⁾.

Visa tai lydi ir mitiniai įvaizdžiai, vietovę priartinantys prie šventviečių, susietų su mirusiųjų kultu, taip pat ir senuoju Velniu, Laume. Įdomiausia čia — Galdikų iš Nausėdų kaimo pasakoti padavimai (jiems “Kūlių pilalė” priklausė prieš II-ąjį Pasaulinį karą). Nors labiausiai rūpinamas motyvas apie tai, jog žmonės Velnio dvare (malūne) turėdavę velėti skalbinius buvo išraštas du kartus, akivaizdu, jog Galdikai — jau nebe pirmoji karta, vien perteikianti viską taip, kaip patys buvo girdę. Ką nors paaiškinti jie negali ir tai atsispindi pateikiamuose tekstuose:

“Tou vėita vadēn “Velnē malūns”. Pri tuo malūnā, tuo dvuru vaidenuos. Ten, matava, liuob lēptē skalbtēis. Uos turieje drabužius. Žmuonis nusinėš (...) ēr lēps skalbtē tinaus. Dar kaup kuokēs raganas tēn bovā. (Ten mūsā mēks bovā). Velnē malūns skaities. No, tuokēs kultovēs padarytas bovā iš medē. (...) Ēr kēta karta vēsē drabužē bovā nomēnes — patiū austē. Ēr va, tēn batdyklēs lēps skalbtē (...). Ēr skalbtē tiku — tiku, tiku — tiku, tiku — tiku. (...) Daugiausee per šventēs: Kaliedas, Naujus metus (...).”⁽³³⁾

"*Tas malūns Velnė — nu nežėnau — dėdėlė senā laikā. Supėlts tuoks kalnelis. Ten vėta teber. Ten ta saka prys Kaliedas daugiau jau skalb Laumė tuokė. Vadėnuos Laumė. Iš senū laikū tas. (...) Tik, kaip pasakuo žmuones, liuob baidytė naktėis meto. Eje naktėis meto žvakelės. (...)*

*Žmuonėis tū neskalbė. Tik laumės skalbė naktėis meto (...)*⁹⁴
 "Kūlių pilalės" pobūdžio bylą papildo ir per 110 m į pietryčius nuo jos išaiškinta šventvietė, kur akmuo lygia viršutine plokštuma dabar persisvėręs į duobę, išgrįstą akmenimis. Matoma akmenų, kurie paveikti ugnies. Aplinkui — akmenų grindinėlis.

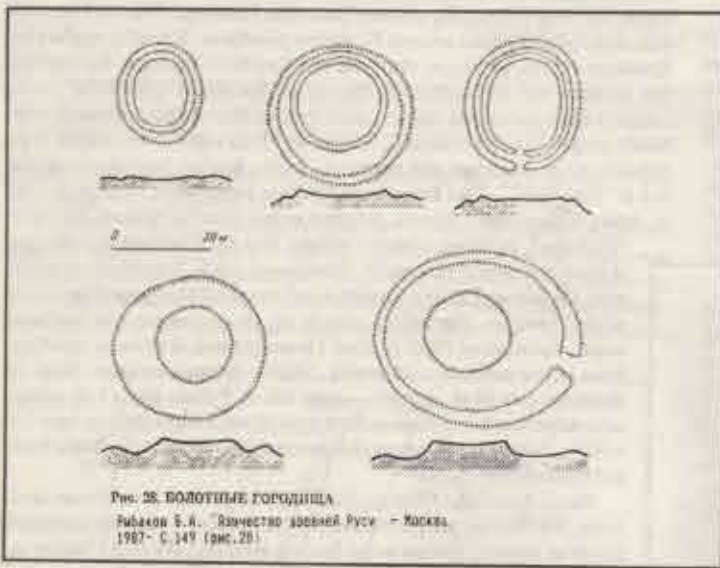
Šią vietą parodė Laima Butkuvienė, vaikystėje gyvenusi Auksūdžio kaime. Įdomiausia, jog jos tėvas Vaclovas Damulis, 1936 m. gimęs Lenkimų kaime, gyvendamas Auksūdėje, savo vaikams rodydavo šią vietą miške, vadindamas ją "Kūlių pilale", vardu, bet nieko nežinodamas apie netoliese esančią pakilumą, juosiamą akmenų pylimo (o ta, jau aprašyta vieta, aplinkiniams gyventojams tokiu pačiu "Kūlių pilalės" vardu ir pažįstama). Be to, L. Butkuvienė persakė tėvo pasakojimą, jog šioje vietoje vaidendavosi juodas šuo su skambalu ant kaklo⁹⁵. Tai visiškai atitinka senosios tradicijos juodo šuns cerberio įėjimo į mirusiųjų pasaulį saugotojo vaizdavimąsi⁹⁶.

Apeiginių duobių tradicija Vakarų Lietuvoje, Latvijos Kuršo žemėse gerai pažįstama iš laidojimo, kulto paminklų tyrinėjimų⁹⁷, kaip kad ir akmenų lygia viršutine plokštuma tuose kraštuose kultinė paskirtis⁹⁸.

Auksūdžio "Kūlių pilalė" tenka laikyti kol kas unikalia Lietuvoje tokią žmonių susibūrimo vietą šventvietė (vėliau slėptuve švedmečiu?). Į tai nurodo, matyt, ir pats Auksūdžio vardas, "Dainiškių" pelkės. "Kūlių pilalė", kaip buvo matyti, atstovauja kuršių žemėse žinomi tokiu pobūdžio paminklų tradicijai.

Atcityje dar svarbu nustatyti, ar Auksūdis bus buvęs šiauriniame Mėgūvos žemės pakrastyje, kaip linkęs manyti archeologas V. Žulkus⁹⁹, ar, galbūt, sprendžiant, pirmiausia, iš Darbėnų apylinkėse besiskiriančių Akmenos — Danės ir Šventosios upių baseinų, Auksūdis sietimas su Diuvzarės žeme. Tākoskyros miškuose ties Ten-

V. Vaitkevičius, M. Užpelkis 1993 04.
 (9) pasak. Adomas Jurgutis, Kazio, g. 1921 m., Nausėdų k., d. gyv. ten pat, ir V. Vaitkevičius 1993 04.
 (10) Dakanis B. "Auksūdžio" — "Švyturys" (Klaipėda) 1992 10 07, 1992 10 10; "Lietuvos archeologijos atlasas. "Piliakalniai". — V., 1975 - P.32; LTSR MA Istorijos instituto archeologinės ekspedicijos 1948 m. liepos—rugpjūčio mėn. dienoraštis - P. 38-39; VAK Nr. 18-P210; Покровский Ф. А. "Археологическая карта Ковенской губернии" — Вильно, 1899. N. 84;
 (11) Покровский Ф. А. "Археологическая карта Ковенской губернии". С. 84;
 (12) VAK, byla Nr. 18. P. 210.
 (13) Kanarskas J. "Kretingos raj. archeologijos paminklai". Kretinga (maš. in.) 1989. D. 2. P.202 — 205 (pav.).
 (14) "Анкетф для составления." С. 6.
 (15) Kanarskas J. "Kretingos raj. archeologijos paminklai" D.2. P.205.
 (16) Dakanis B. "Aksūdžio." — "Švyturys" (Klaipėda) 1992 10 07.
 (17) Kanarskas J. "Kretingos raj. archeologijos paminklai". D.2. P.205.
 (18) Dakanis B. "Aksūdžio." — "Švyturys" (Klaipėda) 1992 10 07
 (19) Рыбаков Б. А. "Язычество древней Руси". — Москва, 1987. С. 149-151.
 (20) apie tai žr. "Lietuvių etnogenezė", — V., 1987. P. 95-96, 115-116.
 (21) Рыбаков Б. А. "Язычество древней Руси". С. 150.
 (22) Русанова И. П. "Культурные места и языческие святыни славян VI-XIII в." — "Российская археология" 1992 No. 4 С. 58. Рыбаков Б. А. "Язычество древней Руси". С. 150-151.
 (23) Ten pat. С.59
 (24) Šturms Ed. "Elka kalni un pilskalni Kursā". — "Pagatne un tagadne". Riga, 1936. P. 82-102.
 (25) Urtans J. "Latvijas senas sveticas", — Riga, 1993. P. 17-19.
 (26) Šturms Ed. "Elka kalni un pilskalni." P. 87-88.
 (27) ten pat) P. 90-91.
 (28) Рыбаков Б. А. "Язычество древней Руси". С. 150-151.
 (29) pasak. Liudvikas Liudanskis, Jono, g. 1912 m. Vainikių km. ir, V. Vaitkevičius 1993 06.
 (30) LTS MA Istorijos instituto archeologinės ekspedicijos 1948 m. liepos—rugpjūčio mėn. dienoraštis. P. 38-39.
 (31) pasak. Alfonsas Petrėikis, g. 1931 m. Nausėdų k., d. gyv. ten pat. užr. V. Vaitkevičius 1993 04.
 (32) Šliavas J. "Žemė ir Žmogus", Žemėlin (rank.) 1978. Saugoma VU bibliotekos rankr. sk. J. Šliavo fonde.
 (33) pasak. Adolfiną Markauskaitė-Galdikiėnė, g. 1920 m. Kuniškių k., d. gyv. Nausėdų k. ir B. Lastauskaitė 1993 04.
 (34) pasak. Kazimieras Galdikas, Kazimiero, g. 1909 m., Nausėdų k., d. gyv. ten pat ir V. Vaitkevičius 1993 04.
 (35) pasak. Laima Butkuvienė, Vaclovo, g. 1963 m. Darbėnų m., d. gyv. Kretingos m. Užr. V. Vaitkevičius, M. Užpelkis 1993 04.
 (36) Balys J. "Užburti lobiai". — Londonas, 1958. - P.10-11; Beresnevičius G. "Dausos". — V., 1990. P.140-41; Vėlius N. "Chthoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis". — V., 1987. P. 112.
 (37) plg. Kurmaičių, Kretingos raj. "Pilalės" kalno tyrinėjimų, rezultatus (Merkevičius A. "Kurmaičių piliakalnio Kurmaičių ap., Kretingos r. 1980 m. tyrinėjimų ataskaita". V. (maš. in.) 1980), atradimus Strazdes alkalnyje, Latvijos Respublikoje ir pan. "Latvijas PSR archeologija". — Riga, 1978. P. 184-185.
 (38) plg. archeologo V. Daugudžio atradimus Imbarėje, Kretingos raj., kada prie 0,8 x 1,2 m dydžio ir 1,4 aukščio buvo aptikti laužavietės pėdsakai, skaldytų akmenėlių, keletas lipdytų grublėtų paviršiumi, žiestų šukių. Archeologas šventvietę datavo I tūkst. pab. — II tūkst. pradžia (Daugudis V. "Imbarės archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimai". — "Žemaičių praeitis". V., 1990 T. 1. P.64).
 (39) Žulkus V., Klimka L. "Lietuvos pajūris viduramžiais". — V., 19879. P. 8-9 (pav.2).
 (40) ten pat — P.8.

žės upes aukštupti ir į šiaurės rytus nuo jo aptinkama kulto bei nemaža laidojimo paminklų. Tie miškai tęsiasi jau vietomis į pietryčius nuo Darbėnų, dar toliau — į vakarus nuo šiandieninių Kumpikų gyvenvietės. Čia ir "Kūlių pilalė", likęs "Ramiškių" vietovardis. Be to, "6 km pločio pelkėtų miškų", kaip rašo V. Žulkus⁹⁰, besitęsiančių Mėgūvos žemės šiaurinėje dalyje prieš Diuvzarę, kaip tik Auksūdžio — Laukžemės — Sūdėnų vietovėse, atrodytų, ir nebelieka.

- (1) Jablonskis I. "Akmenų krūsnys ir aptvarai. Kretingos ir Skuodo raj." (maš. in.) Kretinga, 1981. P.16-17.
- (2) Dakanis B. "Auksūdžio archeologiniai paminklai". — "Švyturys" (Klaipėda) 1992 10 07, 1992 10 10.
- (3) Valstybinės Archeologinės komisijos (toliau — VAK) byla Nr. 18 - P.190. Saugoma Lietuvos kultūros paveldo mokslinio centro (toliau — LKP MC) archyve.
- (4) Razmukaitė M. "Auksodė ar Auksūdis". — "Švyturys". 1989 Nr. 2.
- (6) LTSR MA Istorijos instituto archeologinės ekspedicijos 1948 m. liepos—rugpjūčio mėn. dienoraštis. V. (maš. in.), 1948. P.38-39. Saugoma LKP MC archyve F7 ApI Nr. 75.
- (7) pasak. Antanas Jonkus, g. 1908 m., Nausėdų k., d. gyv. ten pat, ir V. Vaitkevičius 1993 04.
- (8) pasak. Birutė Griėienė, Kazimiero, g. 1919 m., Nausėdų k., gyv. ten pat, ir